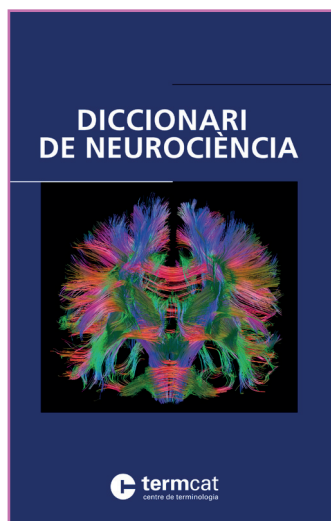

Ressenya

Diccionari de neurociència

Coincidint amb la celebració de l'Any de la Neurociència 2012, el TERMCAT ha publicat el *Diccionari de neurociència* (en paper i també en línia), obra que aplega uns 2.500 termes i en la qual han intervingut un bon nombre d'especialistes, entre els quals cal destacar l'autor principal, Antoni Valero-Cabré, i els coordinadors científics, Josep Reig i Xavier Navarro.

Aquesta obra és el resultat d'un procés que va començar cap a l'any 2000, quan Antoni Valero-Cabré, aleshores investigador del Departament d'Anatomia i Neurobiologia de la Universitat de Boston, va fer una selecció extensa i estructurada de termes de neurociència, amb equivalències al castellà i l'anglès, i va proposar als Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona la revisió lingüística i l'edició d'un vocabulari de neurociència, sense definicions, a partir d'aquells materials. Així va néixer el *Vocabulari de neurociència*, publicat el 2004, obra que avui ja està pràcticament exhausta, i que ha estat el corpus lèxic de partida del nou *Diccionari de neurociència*.

Paral·lelament a tot aquest procés, l'autor va anar treballant en la definició dels termes amb l'objectiu que posteriorment es pogués publicar un diccionari de neurociència. Aquesta segona fase del projecte, de més envergadura, ha estat coordinada pel TERMCAT, i s'hi han incorporat altres especialistes en la matèria.

Dades bàsiques

REIG VILALLONGA, Josep; NAVARRO ACEBES, Xavier (coord.); VALERO-CABRÉ, Antoni [et al.].
Diccionari de neurociència.
 Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2012. 405 p.
 ISBN 978-84-393-8835-7

Autora de la ressenya

Àngels Egea
 Serveis Lingüístics de la Universitat de Barcelona

Si explico tot això és per destacar el paper actiu que alguns científics catalans tenen en l'actualització del català com a llengua científica, tasca necessària perquè el català continuï sent una llengua apta en totes les situacions comunicatives. I és que és obvi que una obra terminològica ha de comptar necessàriament amb la participació d'especialistes —altrament, seria impossible abordar-ne l'elaboració amb un mínim de garanties—, però si, a més, compta amb la seva iniciativa i el seu impuls, aleshores vol dir que la comunitat científica catalana encara és lingüísticament viva. Això és fonamental, perquè ells són els veritables usuaris d'aquests termes i també en són els principals difusors (especialment a les aules universitàries) i els que, per tant, poden assegurar-ne la pervivència.

La neurociència, com tantes altres disciplines científiques, té l'anglès com a llengua de comunicació internacional. I és en anglès que es crea i es transmet aquest coneixement, materialitzat en els termes i en les relacions conceptuals entre termes. Això vol dir que actualitzar la terminologia neurocientífica catalana no és solament fer una llista dels termes usats en aquest camp en el present, sinó adaptar-la al català.

Aquesta adaptació no és una tasca simple, ja que hi entren en joc molts elements de naturalesa diversa que cal combinar adequadament per obtenir un producte final de qualitat. Aquest objectiu no es pot assolir sense la intervenció de lingüistes que segueixin una metodologia de treball rigorosa i sistemàtica. I aquest ha estat el paper principal del TERMCAT en el desenvolupament d'aquest projecte. Per explicar breument en què consisteix, al meu parer, la qualitat lingüística d'aquesta obra terminològica, es podria resumir en l'acompliment de tres eixos que podríem anomenar *tradició*, *internacionalització* i *naturalització*:

- Tradició, és a dir, respecte per la tradició establerta en els termes ja recollits en obres de referència per als àmbits relacionats amb la neurociència. Tenint en compte que la neurociència és un camp interdisciplinari, que rep el cabal lèxic de molts altres camps, és important que aquesta obra reculli, sempre que hagi estat possible, les solucions adoptades en obres anteriors que ja gaudeixen de reconeixement social, com ara el *Diccionari enciclopèdic de medicina*.
- Internacionalització, és a dir, aplicació de les normes internacionals que afecten determinats grups de termes sotmesos a estandardització. Tal com s'explica en la introducció del *Diccionari de neurociència*, aquesta obra segueix les recomanacions internacionals d'estandardització en els termes pertanyents a determinades nomenclatures científiques. Un bon exemple d'això són les recomanacions sobre els noms d'enzims, elaborades, per a l'anglès, per la Unió Internacional de Bioquímica i Biologia Molecular i adaptades al català en el document *Criteris per a la denominació comuna dels enzims*, publicat pel TERMCAT l'any 2000. Un altre exemple és el cas dels noms dels receptors moleculars (*receptor d'AMPA*, *receptor d'NMDA*, *receptor de GABA*, *receptor tirosina-cinasa*, etc.), per als quals també s'ha proposat una adaptació catalana de la forma internacional estandarditzada.
- Naturalització, és a dir, explotació dels recursos de creació lèxica propis del català per garantir un tractament adequat de la terminologia importada. El TERMCAT ja ha publicat moltes obres i criteris, de caràcter més general o més específic, destinats a potenciar les solucions pròpies que respecten les regles de formació de mots en català. Així, en aquesta obra trobem molts neologismes ajustats a les regles de derivació (*lateralització*), a les de composició (*tractografia*, *grafoanestèsia*), a les de transliteració del grec al català (*miocímia*), a les de formació de sintagmes (*espectroscòpia d'infraroig proper*), etc. I en trobem uns altres que s'han hagut de normalitzar, és a dir, s'han hagut de sotmetre a l'aprovació del Consell Supervisor perquè escapaven a la simple aplicació de criteris i, per tant, la solució era discutible. Així, en aquesta obra trobem els termes normalitzats *blob*, *bòbing* i *ròving*, que són manlleus adaptats gràficament, i *ratolí genoanul·lat*, *ratolí genominvat* i *ratolí genomodificat*, que són termes creats en substitució de les formes angleses *knock-out mouse*, *knock-down mouse*, *knock-in mouse*.

Una obra terminològica no és del tot completa si no conté definicions, que són l'expressió del concepte que hi ha darrere de cada denominació terminològica. Podria semblar innecessari fer un diccionari de neurociència si bona part dels termes recollits ja estan definits en obres d'altres disciplines. Però la neurociència, com ja deia Antoni Valero-Cabré en el pròleg del *Vocabulari*, no és una suma de disciplines sinó una xarxa conceptual en què termes procedents d'altres camps són reinterpretats des d'un nou enfocament.

Així els termes són redefinits des de l'òptica de la neurociència i posats en relació amb els altres termes que conformen la xarxa conceptual que aquest diccionari vol representar. Fixem-nos, per exemple, en el cas d'un terme tan conegut com *tètanus*, que trobem definit en qualsevol diccionari de llengua general, però que aquí té una definició «essencial», que posa aquest terme en relació amb altres termes definits dins l'obra (que hem indicat en negreta):

Malaltia infecciosa aguda del sistema nerviós, sovint mortal, produïda per la **toxina tetànica** i caracteritzada per una contracció intensa i perllongada dels músculs esquelètics, que es manifesta clínicament amb **opistòton**, espasmes i **mioclònies** doloroses.

Si recorrem a les definicions de *toxina tetànica*, *opistòton* i *mioclònia*, anirem saltant a altres nodes de la xarxa conceptual de la neurociència i podrem fer-nos una idea de les relacions ontològiques que s'hi estableixen. Això només ho trobarem en un obra terminològica ben travada; no ho trobarem ni en un diccionari de llengua general, ni en un d'enciclopèdic, que són obres amb altres finalitats.

Per acabar, voldria reprendre la qüestió de les nomenclatures científiques estandarditzades internacionalment en anglès, perquè és urgent abordar de manera sistemàtica, especialment en els camps més nous (com la genètica o la bioquímica), la tasca d'adaptar-les al català o de difondre les que ja hi ha, perquè la manca o el desconeixement d'un criteri unificat comporta la proliferació de variants denominatives que dificulten la comunicació científica catalana i, en la major part dels casos, l'omplen d'estructures sintàctiques calcades de l'anglès. Per frenar i invertir aquesta tendència, seria molt interessant que les obres terminològiques amb la voluntat de fixar la terminologia d'un àmbit (com és el cas del *Diccionari de neurociència*) incloguessin una explicació clara i didàctica dels criteris aplicats en els termes pertanyents a una determinada nomenclatura científica.

Aquesta funció pedagògica ajudaria a entendre les raons i, al mateix temps, a acceptar-les més fàcilment, ja que els especialistes que no han participat en la gestió de l'obra poden percebre les solucions com a arbitràries o capcioses, o poden no entendre els motius que les separen de les formes més semblants a l'anglès. De retruc, també permetria dotar la comunitat científica catalana de les eines que els permetrien actuar de manera més autònoma davant de casos nous assimilables als casos tractats en un criteri general.